

KALJUKOTKA PESITSUSÖKOLOOGIAST EDELA-EESTIS

Breeding Ecology of *Aquila chrysaetos* in the South-Western part of Estonia

Eedi Lelov

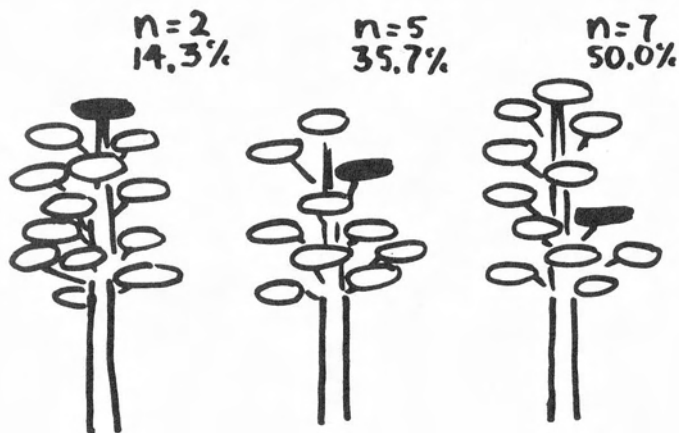
Kaljukotka pesitsusaegne arvukus Eestis ulatub küesoleval ajal 25-30 haudepaarini (Randla, Tammur, Lelov, trü-kis). Eelmise kümnendi lõpul hindas autor (Arro & Lelov, 1977) liigi arvukuse Edela-Eestis 4 haudepaarile. 1988. a. jaanuaris oli teada 6 paari pesad ja 2 pidevalt hõivatud territooriumi, seega 0,17 paari 100 km² kohta. Liigi arvukuse tõusu põhjuseks võib pidada järgmisi momente:

1. Uurituse paranemine.
2. "Kullisõja" faktiline lõpp.
3. Inimtegevuse hääbumine kaugetes metsakülades.

Autor on kaljukotka pesitsemist jälginud ca 4800 km² suurusel alal (Pärnu raj.), kus metsasus ulatub 44% ja soid koos rabadega on 16%. Vaadeldav ala jaguneb avifaunistiliselt kaheks osaks - Madal- ja Vahe-Eestiku (Kumari, 1954). Madal-Eesti osas on praegu teada 3 paari pesapaigad (vahekaugustega 22, 25 ja 20 km) ja 2 hõivatud territooriumi;

Vahe-Žesti osas 3 paari pesapaigad. Pesitsuskoha valikul on liik konservatiivne; kahe praeguse pesapaiga piirkonnas pesitsesid linnud juba möödunud sajandi lõpul.

Autoril on andmeid 14 kaljukotka pesa kohta (sh. 2 tehispesa, mis on kotkaste poolt asustatud). Liik on pesitsusajal seotud metsa-raba maastikuga. Leitud pesade vahetusse lähedusse jäävad rabad suurusega 10-98 km² (11 pesa paiknes sooservas, 2 pesa rabast enam kui 0,5 km eemal kõrgemal metsaseljandikel, kust on ümbritsevale maastikule avar ja vaba väljalend). Ainult 1 pesa on asunud lagerabast ca 2 km kaugusel vanas hõredas männikus metsatee servas 150 m kaugusel raielangist, kus raietööd olid lõppenud 6-7 aastat enne kotkaste pesitsema asumist. Lähimast asus-

joon.1 Kaljukotka pesade paiknemine pesapuudel.

joonistatud Kaarel Lauk.

tatud talust või metsavahikordonist paiknevad pesapaigad keskmiselt 4,7 km (2,5 - 7 km) kaugusel (n = 6).

Leitud pesad on paiknenud keskmiselt 14 m kõrgusel (7-20 m). 7 pesa (50%) paiknes pesapuu võra keskosas, 5 pesa (35,7%) pesapuu ülemises ladvakolmandikus ja ainult 2 pesa (14,3%) pesapuu-männi ladvas (joon. 1). 14 leitud pesast on 13 asunud männil ja 1 kuusel.

Esimest aastat kasutusel olnud loodusliku pesa mõõtmed olid 145 x 145 x 65cm. Ühe ja sama pesa mõõtmed võivad erinevatel aastatel kõikuda. Nii kasvas üks Halinga statsionaari tehispesa aastatel 1984-87 25cm kõrgemaks, kusjuures pesa läbimõõt kõikus 125-150 x 100-120 cm.

Kaljukotkapesad on ehitatud alati männiokstest, vaid ühel juhul on autor leidnud pesamaterjali hulgest ka kaseoksi ja putki. Pesaserva palistava männiokstest pärja tüsedus on olnud 15-25 cm.

Esimene tehispesa rajati kaljukotkastele 1976.a. ning see asustati juba järgmisel aastal. Käesoleval ajal on vaatluspiirkonnas tehispesi 6, millest pidevalt asustatakse kaht. Aastatel 1977-88 on tehispesadest tuule tiibadesse saanud 7 noort kaljukotkast, s.o. 28% kõigist lennuvõimestunuist.

Saagijahil käivad kaljukotkad laugastikel, rabahäärsetel heinamaadel, metsakuivenduskraavidel, madalsoodest ülesharitud kultuurniitudel (sagedasti Halinga statsionaaris). Pesitsusajal on vanalinde kohatud asustatud pesast 1,5 - 5 km kaugusel.

Spetsiaalseid toitumisvaatlusi ei ole vaadeldaval alal tehtud; registreeriti vaid pesade juurest leitud saakobjektid ja määrati üksikute räppetompude sisu (tabel 1).

Aastatel 1976-88 registreeriti 25 noore kaljukotka lennuvõimestumine. Sellest ajavahemikust on teada 3 kahepojalist pesakonda, s.o. 24% lennuvõimestunud poegade üldarvust. Kahepojalisi pesakondi on esinenud 1982. ja 1988.a., viimatimainitud aastal koguni kahel pesapaigal. Iga edu-ka pesitsemise kohta on lennuvõimestunud 1,1 poega.

Viimastel aastatel puuduvad faktid kotkaste tahtlikust hävitamisest. Küll aga on andmeid 3 linnu sattumisest vales-
ti ülesseatud rebasepüünisesse. Neist kaks isendit paranemise järel rõngastati ja lasti vabadusse.

Autor tänab Endel Arrot, Elmar Hansot, Enn Lelovit, Kulno Nautsi, Tiit Randlat ja Binar Tummurit, kes on oma vaatlustega aidanud seda ülevaadet rikastada.

Tabel I

Kaljukotka toitumine.

AVES	22	50,0%
<i>Anas platyrhynchos</i>	2	4,5
<i>Aythya fuligula</i>	1	2,3
<i>Tetrao tetrix</i>	7	16,0
<i>Grus grus</i>	5	11,4
<i>Fluvialis apricaria</i>	1	2,3
<i>Strix uralensis</i>	1	2,3
<i>Corvus corax</i>	1	2,3
indet.	4	9,1
 MAMMALIA	 22	 50,0%
<i>Erinaceus europaeus</i>	2	4,5
<i>Lepus timidus</i>	10	22,7
<i>Lepus europaeus</i>	1	2,3
<i>Vulpes vulpes</i>	2	4,5
<i>Nyctereutes procynoides</i>	1	2,3
<i>Capreolus capreolus</i>	5	11,4
indet.	1	2,3

Kirjandus. ARRO, E., LELOV, E., 1977. Kotkad - Pärnumaa
 põlisasukad. Eesti Loodus, 10. - KUMARI, E., 1954. Eesti
 NSV linnud. Tallinn.